

Herstel vismigratie in Noord-Nederland in volle gang

Herstel van vismigratie is vanuit de Kaderrichtlijn Water een belangrijke opgave. In de KRW vormt vis één van de ecologische groepen waarvoor doelen worden opgesteld en maatregelen uitgewerkt. Tevens is deze groep een belangrijk beoordelingselement voor de ecologische kwaliteit van het water. De waterbeheerders worden dan ook aangespoord vismigratieknelpunten aan te pakken. De waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's stelden in 2005 samen met de Hengelsportfederatie Groningen-Drenthe de visie 'Van Wad tot Aa' vast en besloten daarmee de vismigratieproblemen gestroomlijnd aan te pakken. De uitvoering is inmiddels in volle gang.

Veel karakteristieke vissoorten zijn uit de Nederlandse wateren verdwenen. Enerzijds heeft dit te maken met waterkwaliteitsproblemen, anderzijds met de strakke inrichting van de watergangen. Barrières, zoals gemalen, stuwen en sluizen, spelen hierbij een belangrijke rol. Deze zorgen voor een versnippering van de leefomgeving van vis. De paaien opgroei gebieden zijn onbereikbaar. Het bereikbaar maken van de leefgebieden van vis is niet alleen belangrijk voor vis, maar ook voor dieren die afhankelijk zijn van vis, zoals visetende vogels (lepelaar, visdiefje, ijsvogel).

Het probleem, een barrière, is vaak snel gesignaleerd. Is het echter ook een ecologisch knelpunt? Welke maatregelen kunnen we nemen? Een antwoord op deze vragen is niet altijd direct te geven. Realisatie van vispassages gebeurde vaak op ad-hoc basis, zonder samenhangend beleid en zicht op de resterende knelpunten in het stroomgebied. Daarnaast bestonden de nodige vragen over het nut en de noodzaak rond vismigratie, ook bij waterschapsbesturen. Voor de Hengelsportfederatie Groningen-Drenthe, Waterschap Hunze en Aa's en Waterschap Noorderzijlvest is het bovenstaande reden geweest om een gezamenlijke visie op te stellen over de problemen met vismigratie. De visie moet tot meer aandacht leiden voor de geconstateerde problemen en de basis leggen voor een meer gestructureerde en doelmatige aanpak van de problemen binnen de twee beheergebieden van de waterschappen.

Het plan voor herstel van vismigratie is gebaseerd op een analyse van de verschillende watersystemen. Centraal hierin staat de vraag: hoe functioneren de watersystemen momenteel voor vis en welke visecologische relaties (in tijd en ruimte) zijn aanwezig? Belangrijk is dat het gehele stroomgebied, van Waddenzee tot en met de bovenlopen van de beken, in beschouwing wordt genomen. De verschillende stroomgebieden bevatten wateren van uiteenlopende aard. Daarom is een verdeling gemaakt in zoet-zout-overgangen, polderwateren, boezemwateren en beken.

In potentie vormt ieder kunstwerk een barrière. In deze optiek zijn binnen het gehele studiegebied meer dan duizend knelpunten aanwezig. Het is praktisch niet mogelijk, maar zeker ook niet nodig om alle knelpunten op te lossen. Tevens is geïnventariseerd welke vissoorten in het stroomgebied voorkomen en welke migratiebehoefte deze soorten hebben (zie de tabel). Daarom is per waterschap een gebiedsgerichte uitwerking

gemaakt. Hierin zijn onder andere de belangrijkste waterlopen geïdentificeerd. Voor deze prioritaire waterlopen en gebieden is geïnventariseerd waar barrières voorkomen. Voor de geselecteerde knelpunten zijn vervolgens maatregelen voorgesteld. Door rekening te houden met onder andere het type kunstwerk, peilverschil, doelsoorten en afvoer is bij de keuze voor een maatregel per locatie telkens een inschatting gemaakt.

Deze stuw in het Oostervoortse diep is één van de prioritaire knelpunten in het beheergebied van Waterschap Noorderzijlvest (foto: Jeroen Huisman).

Stenen vispassage in het Anreperdiep ter hoogte van Assen. Regelmatig onderhoud is noodzakelijk om de werking van de vispassage te garanderen. De hydroloog geeft aanwijzingen en tips (foto: Herman Wanningen).

voor de oplossingsrichting (natuurlijk, semi-natuurlijk, technisch of aangepast beheer) en de kosten.

De visie kent de volgende uitgangspunten:

- Realisatie van vrije vismigratie tussen de zee en de bovenlopen van beken in 2015;
- Bij renovatie of vernieuwing van kunstwerken in de overige wateren wordt geanalyseerd in hoeverre een vismigratievoorziening noodzakelijk is;
- Het aanhouden van het stand-stillprincipe conform de KRW. Er worden geen nieuwe knelpunten aangelegd;
- Bij de aanpak van migratieknelpunten wordt idealiter de meest natuurlijke oplossing gekozen en wordt rekening gehouden met de landschappelijke inpassing.

De studie resulteerde in een overzicht van respectievelijk 97 en 100 prioritaire knelpunten voor Waterschap Noorderzijlvest en Waterschap Hunze en Aa's. In de periode

tot 2016 wordt getracht de aangegeven migratiebarrières passeerbaar te maken. Gekozen is voor een gefaseerde aanpak die aansluit bij het tijdschema van de KRW.

Sinds het vaststellen van de visie in 2005 door de waterschapsbesturen zijn de herstelplannen in een stroomversnelling geraakt. Diverse projecten zijn inmiddels begonnen of zijn alsnog binnen lopende en nieuwe herinrichting opgenomen. Sprekende voorbeelden hiervan zijn de herinrichtingsprojecten in de stroomgebieden van het Peizerdiep, Ruiten Aa/Runde, Hunze en de Drentse Aa. In het stroomgebied van Peizerdiep zijn bijvoorbeeld 17 vispassages in voorbereiding. De gehele Ruiten Aa wordt de komende tien jaar in het kader van de totstandkoming van de ecologische hoofdstructuur Westerwolde over een lengte van 25 kilometer passeerbaar voor vissen gemaakt. Ook de gemalen hebben inmiddels de nodige aandacht. Naast een barrièrewerking kunnen

gemalen ook vissen beschadigen. Onderzoek naar nieuwe visvriendelijke technieken is daarom in gang gezet.

Door de keuze van heldere uitgangspunten is bij de waterschappen meer draagvlak ontstaan en vindt intussen gestructureerd overleg plaats tussen ecologen, hydrologen en projectleiders. Uitgangspunt is dat een aangelegde vismigratievoorziening ook daadwerkelijk functioneert. De waterschapsecoloog neemt nu standaard deel aan het ontwerp en de realisatie van een traject. In de nazorgfase van de projecten wordt voortaan een evaluatieonderzoek opgenomen.

Ook bij externe partijen, zoals provincies, de Dienst Landelijk Gebied en natuurbeschermingsorganisaties, bestaat draagvlak voor de visie en worden de uitgangspunten in het beleid en in uitvoeringsprojecten meegenomen. Door combinaties te zoeken met lopende en nieuwe herinrichtingen kunnen migratieknelpunten relatief goedkoop worden uitgevoerd. Dit geldt eveneens voor de renovatie en vernieuwing van gemalen, stuwen en sluizen.

Het uitgangspunt 'van Wad tot Aa' heeft inmiddels een vaste plaats gevonden in het maatregelenplan dat dit jaar voor de KRW wordt uitgewerkt. Hiermee hebben de waterschappen invulling gegeven aan het 'KRW-proof' realiseren van een gezonde visstand.

Jeroen Huisman (Waterschap Noorderzijlvest)
Herman Wanningen en Peter Paul Schollema (Waterschap Hunze en Aa's)
Martin Kroes (VisAdvies)
Piet Riemersma (Grontmij)

Indeling van wateren op grond van drie categorieën.

(sub)categorie	omschrijving	doelsoorten
A	belangrijke migratieroute en leefgebied voor diadrome soorten	
A1	soorten die tussen Waddenzee en (benedenlopen van) rivieren migreren	zeeprik, bot, aal, fint, spiering
A2	soorten die tussen Waddenzee en (bovenlopen van) beken migreren	rivierprik, aal
A3	soorten die tussen Waddenzee en polders/boezems migreren	aal, driedoornige stekelbaars
B	belangrijke migratieroute en leefgebied voor reofiele (beek)vissoorten	
B1	soorten die tussen stilstaand en stromend water migreren	winde, alver
B2	soorten die binnen stromend water migreren	kopvoorn, serpeling, riviergrondel
C	belangrijke migratieroute en leefgebied voor overige (eurytope) soorten	
C1	soorten die een groot leefgebied nodig hebben	meerval
C2	soorten die relatief hoge eisen stellen aan paai- en opgroeigebied	snoek

Kustweedaagse

De Kustweedaagse op 4 en 5 oktober staat dit jaar in het teken van vismigratie. De jaarlijkse bijeenkomst wordt deze keer gecombineerd met een reguliere bijeenkomst van het Platform Herstel zoet-zoutovergangen.

De Kustweedaagse is een mix van presentaties en excursies die door RIKZ en RIZA worden verzorgd voor betrokkenen bij het kustbeheer. Omdat het thema van dit jaar, vismigratie, samenvalt met een al geplande bijeenkomst van het Platform Herstel zoet-zoutovergangen, is besloten de krachten te bundelen.

De eerste dag vindt plaats in IJmuiden en omgeving. Deelnemers die ook de tweede dag meemaken, vertrekken in de namiddag naar Den Helder. Het programma van de tweede dag bestaat grotendeels uit excursies in Den Helder en de omgeving van Kornwerderzand.

Voor meer informatie:
 Hans Drost (0320) 29 83 30 of
 Roel Doef (0320) 29 73 07.